L'EX-SECTARI COM A PRODUCTE SOCIAL

Roser Sentís

DEPARTAMENT D'ANTROPOLOGIA SOCIAL I FILOSOFIA
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI. TARRAGONA.

1. El perfil del "sectari potencial" és el d'una persona amb inquietuds espirituals

La nostra societat ofereix nombroses i variades alternatives a totes aquelles persones que desitgen donar a la seva vida un sentit i una orientació espiritual. En un context legal de llibertat religiosa i d'associació i de llibertat d'expressió infinitat d'institucions (i fins i tot simples agrupacions) mostren i posen a la disposició de la població la seva versió i visió del com, el perquè i la finalitat de l'existència humana i de la seva transcendència espiritual¹.

Un gran ventall de doctrines religioses de les quals es desprenen postulats pràctics -la forma de representar-se la pròpia existència i la seva finalitat repercuteix en la forma en què aquesta s'autogestiona- conviuen en la nostra societat al costat de la catòlica que, si bé fa bastant temps que té l'hegemonia i compta amb la complicitat i el suport oficial i social, mai no ha tingut l'exclusivitat en el terreny religiós.

Dia rera dia les diferents institucions ofereixen a la societat el seu missatge religiós, espiritual i vital (tots tres aspectes estan lligats i es presenten inevitablement plegats). I dia rera dia també, hi ha persones que els rebutgen ja d'entrada o després de conèixer-los i persones que els fan seus i passen a ser un membre més de la institució. Part d'aquests darrers, després d'un període més o menys llarg de temps, abandonen la institució per tornar a provar en una altra o, simplement, retornar a l'anteriorment abandonada.

Crec que és molt important fer notar això. Existeix la idea molt estesa que part d'aquestes institucions, a les quals se sol anomenar amb el nom despectiu de sectes (un terme utilitzat no amb intenció classificatòria o definitòria, sinó amb finalitat estigmatitzadora i desqualificadora) es nodreixen de deixalles socials, individus amb problemes o problemàtics, tarats físics i/o mentals, inadaptats, marginats socials o gent amb trastorns de conducta o comunicació... resumint: individus tots aquest suposadament ben predisposats envers aquestes institucions que representarien una

¹ Es evident que aquesta afirmació, sortint del pla teòric que ens parla de la representació ideal de la societat, per descendre al de la realitat dels fenòmens històrics concrets i la vida quotidiana fa aigües per tots costats. Encara que fos cert que totes les institucions per igual poguessin sense cap mena d'entrebancs portar a terme les seves activitats propagandístiques i organitzar-se d'acord amb els seus propis postulats, la societat, sense haver de recórrer a les lleis, reacciona d'una manera automàtica i inconscient contra algunes d'aquestes institucions mitjançant mecanismes més o menys informals de control, desacreditació i desqualificació. A més, sempre pot recórrer al mateix corpus jurídic que en principi garanteix els drets de les persones i grups a pensar, expressar-se i organitzar-se lliurement per, al·legant la defensa d'aquestes mateixes persones, afegir esmenes i rectificacions a les lleis per a "casos especials" quan ja els mecanismes informals (premsa, opinió pública...) han creat un clima favorable a aquestes mesures. Agunes institucions juguen a casa, d'altres en terreny contrari. I l'àrbitre, en aquest cas la societat, no sempre és imparcial.

alternativa a la societat². Tot això des del pressupòsit teòric que tota aquesta gent sent que no té o li és negat un lloc a la societat i s'hi sent marginada i injustament tractada. Penso que faríem bé de fugir d'aquest estereotip social. Potser sí que aquestes circumstàncies personals cal tenir-les en compte en casos concrets, però no és lícit generalitzar. I jo encara diria més: en aquests casos concrets és un factor que per si sol no resulta determinant. Si bé pot ser el detonant, dins el procés general no deixa de ser més que una circumstància acompanyant. Només qui busqui una sortida i una orientació espiritual per a la seva vida acudirà a aquestes institucions o rebrà amb interès el seu missatge si li és donat a conèixer. Una persona catalogada socialment en qualsevol de les categories enumerades amb anterioritat (tarats, marginats, inadaptats...) però sense inquietuds espirituals no s'hi sentirà atreta. Potser s'entrenarà per als paraolímpics, s'apuntarà a un partit polític per lluitar pels seus drets, viurà al marge de les lleis i de la societat en general, reaccionarà violentament contra aquesta o part d'aquesta fent-se skin, posem per cas, o es limitarà a deixar passar la vida vençut per les circumstàncies... Tot això considerant que el pressupòsit teòric del qual es parteix sigui vàlid que ja és molt suposar perquè, malgrat l'etiquetatge social, aquestes persones poden sentir-se ciutadans absolutament normals o no viure la seva situació i les seves circumstàncies personals d'una forma traumàtica ni representar-se-les com a problemes. I, paral·lelament, persones catalogades socialment dins la més absoluta normalitat poden sentir que allò que els ofereix una d'aquestes institucions era el que havien estat buscant tota la vida i finalment han trobat... una vida, no cal dir-ho, caracteritzada per uns sentiments i unes inquietuds espirituals intensos. Deixant de banda la qüestió de si realment han sorgit o no amb la finalitat d'acomplir aquest propòsit i sigui aquest el seu darrer objectiu o no, el que és prou clar i evident és que totes aquestes institucions donen una resposta a les necessitats espirituals de les persones que en formen part. Encara que en l'entrada i permanència en aquestes institucions poden concórrer molts factors, l'espiritual n'és l'únic decisiu.

2. La ruptura amb la institució sectària està motivada per la pèrdua de fe en el model religiós que aquesta propugna

D'entre les persones que han viscut l'experiència de formar part d'un d'aquests grups que propugnen diferents formes d'entendre l'existència humana i de gestió i perfeccionament del potencial espiritual dels individus i, en un moment determinat, han decidit abandonar-lo o se n'han trobat fora, n'hi ha moltes, ben segur que la gran majoria, que no en fan gaires escarafalls.

Però part d'aquests homes i dones fan del moment de la ruptura amb la institució una data clau en la seva vida, convertint la seva existència posterior en un plany per la mala experiència viscuda i, en alguns casos, en una croada contra tot allò que abans guiava i donava sentit al seu pas per aquest món. Es d'aquestes persones que tractarem i especialment dels seus discursos. Discursos que ens parlen de les institucions de les quals han format part i de la repercussió que, segons ells, l'experiència d'aquesta pertinença ha tingut sobre les seves vides i persones. I ho farem perquè, si bé constitueixen una minoria en relació al nombre absolut de persones que han tingut i tenen

² De fet això no és pas res de nou. El discurs és molt vell. També les persones que, en la nostra societat i dins del model normatiu i hegemònic (el catòlic) trien una opció de vida espiritual radical en el si d'una institució o estament específic han estat sempre víctimes d'estereotips i imatges socials més aviat negatives. En una conversa informal, per exemple, les raons per què una dona pren la decisió de vestir els hàbits no passen per explicacions de caire espiritual. Tot són insinuacions entorn a la incapacitat de la persona per poder exercir el que socialment és considerat el rol "normal" del seu gènere. Per dir-ho d'una manera, si es vol un xic barroera però clara i ajustada a la realitat, o es comenta que és més lletja que un pecat i com que no ha tingut a ningú que la volgués s'ha quedat per vestir sants o, si no té cap característica fisiològica o biològica que pugui contribuir a donar crèdit a aquesta afirmació, es fa recaure tot en suposades "degeneracions" o incapacitats sexuals.

contacte i coneixement directe d'aquestes institucions i de la vida dins d'elles, és "a partir"³ de la particular visió i versió d'aquesta minoria que es construeix la imatge social del grup, no pas a partir de la versió dels ex-membres no desqualificadors i molt menys encara de la dels membres en actiu. I això és tan més cert com més llunyana (culturalment, històricament, etc.) és la institució respecte a la societat que les "acull", i deixa de ser cert en el cas de la majoria de les institucions catòliques tradicionals, que històricament han cobert les demandes socials d'alternatives espirituals⁴.

Hem dit que el que ens interessa especialment de les persones que en un moment de la seva vida han pertangut a una institució religiosa i ja no en formen part és el seu discurs. Significa això oblidar d'altres aspectes tant o més interessants, com ara les causes que motivaren la ruptura amb la institució? En absolut. Són precisament els discursos d'aquests homes i dones els que ens permeten constatar que no existeixen causes reals i objectives que motivin la ruptura en el sentit de fets o circumstàncies que portin cap a una decisió radical de desvinculació.

Aquesta afirmació necessita d'una explicació perquè pot semblar força eixelebrada i contradictòria. Precisament tot aquell que hagi sentit parlar de la seva experiència a una d'aquestes persones pot objectar que es poden passar hores i hores esgrimint les causes que expliquen la ruptura amb la institució. És cert. Però tots aquests fets, totes aquestes circumstàncies que ens són presentades com a causes objectives no ho són pas... tot i que aquell o aquella que ens les presenta les senti com a tals. Les sent com a tals quan ja és fora i després d'un procés de recerca d'explicacions i respostes, però no podem pas afirmar que era així en el moment en què eren viscudes. Això no vol pas dir que s'hagin d'ignorar. Tot el contrari. Cal tenir-les molt en compte. Però no per explicar els motius que porten aquestes persones a trencar amb la institució. Les causes exhibides en el discurs són representacions del passat des d'un present fiscalitzador; per tant, d'entrada són sospitoses de manca d'objectivitat i no serveixen per teoritzar i apuntar hipòtesis sobre aquest passat. I amb això no vull pas dir que no s'hagin de tenir en compte o que no siguin rellevants. Jo defensaria més aviat tot el contrari: són un llibre obert, les pistes que ens permeten descobrir i reconstruir un "crim", el de la formulació i manteniment de l'estereotip del sectarisme com a fenomen de perillositat social i anul·lació de la llibertat individual. Cal tenir-les en compte i analitzar-les però com el que són: el contingut d'un discurs a posteriori⁵, mai com una explicació objectiva del passat que ens permeti extreure'n dades per explicar-lo.

Després de llegir els Testimonis del ex-membres un s'adona que no es pot parlar de fets i circumstàncies concretes com a causes de la ruptura. I per tals entenc tot el que presenten aquestes

³ En realitat no és "a partir de" sinó amb "l'ajut de". La precisió és important. En el primer cas el contingut d'aquests discursos generaria una imatge social; aquesta seria una conseqüència directa dels discursos. Però no és pas això el que succeeix. La imatge social sobre aquestes institucions ja existeix quan la persona dona forma al seu discurs. Els discursos que els ex-membres elaboren sobre aquestes institucions inconscientment s'adapten a la imatge social existent prèviament i, com que reproduïen els estereotips, són fàcilment utilitzables per farcir i enfortir la mateixa imatge social que els ha creat tal com són. El resultat és que es produeix una alimentació recíproca contínua. En realitat els discursos són més producte de l'adopció induïda d'una imatge social per part dels individus que el producte d'una anàlisi crítica d'una experiència personal.

⁴ En aquest cas els discursos desqualificadors són una molt rara excepció. Hi ha, això sí, acusacions puntuals. Tanmateix aquestes adopten una forma suau i, quan no es justifiquen o es disculpen recorrent a explicacions atorgades pel propi model s'emmarquen dins un discurs reformador. Això i el fet que la societat mai les impulsa i les rep des d'una perspectiva reformadora fa que tinguin escassa transcendència social.

⁵ I com a tals les analitzarem més endavant. És força interessant i revelador descobrir per què es trien uns fets i no uns altres, com s'expliquen i s'interpreten amb la intenció d'il·lustrar unes determinades acusacions i no unes altres en contra de la institució segons quina sigui aquesta i el perquè a unes institucions sistemàticament se li disculpen actituds i pràctiques que, també sistemàticament, serveixen per anatemitzar a unes altres. Els factors i mecanismes que influeixen i condicionen la tria són força complexos i interessants.

persones als seus discursos: des de l'experiència de veure com d'altres membres són expulsats arbitràriament o la constatació que la institució està basada en un autoritarisme irracional, fins a sentir-se higiènicament abandonat per la dona (sic) o descobrir, horroritzat, que es troba dins d'una secta que anul·la la voluntat⁶. Penso que per entendre el perquè del rebuig a la institució i la posterior ruptura, el correcte fóra parlar alhora d'un canvi en la percepció que es té d'aquesta i del que propugna com a doctrina i exigeix o recomana en el terreny de la *praxi* (l'ascesi) i d'un sentiment de desencís provocat per aquest canvi.

El motiu que determina les ruptures és un desencís que porta a una sensació de buidor espiritual i el que l'ha motivat, que tampoc pot considerar-se com un fet ja que és una nova forma de sentir i experimentar la pròpia situació espiritual i vital dins la institució. En aquest context d'esllavissament ja consumat d'un model de referència (en aquest cas religiós) els fets i circumstàncies presents al discurs no serien tant causes reals i objectives de ruptura, sinó més aviat fets triats per l'individu posteriorment, fets que es representa i sent (un cop fora, cal no oblidar-ho) com a causes d'aquest sentiment de desencís que li creava (o li crea encara) angoixa i infelicitat i l'ha portat a la ruptura. Molts cops aquesta tria de fets determinats que s'aniran exhibint mecànicament sense variacions respon en part a un intent de representar-se i presentar amb una cobertura de racionalitat tant la pròpia ruptura com un sentiment que un no acaba de saber d'on ha sortit, que no voldria sentir però que no pot evitar. I, no podent evitar-lo, necessita alguna explicació; sovint resulta més difícil de suportar no saber de què o per què es pateix que el patiment en si mateix.

Però el que provoca la ruptura no és qualsevol sentiment d'infelicitat, sinó un d'especialment angoixant perquè està motivat pel desencís, la buidor i el desconcert provocats pel trontollament i esmicolament del model espiritual i vital que s'havia triat (alguns cops d'una manera molt madurada i després d'un procés de lluita interna per causa dels problemes que aquesta nova adscripció comporta... amb la família, la societat, la pròpia formació cultural, etc.), un model pel qual s'ha lluitat i d'acord amb el qual s'ha viscut durant molt de temps en alguns casos. Quan un individu sent que allò que un dia ho va ser tot en la seva vida ha deixat de tenir sentit per a ell, és fàcil que experimenti conflictes emocionals molt intensos. Acceptar que un canvi tan radical (la ruptura amb la institució i els seus postulats) pugui respondre al fet d'enfrontar-se a una decisió passada que en aquell moment no té un sentit pot resultar difícil. I, en aquesta situació, poder presentar a un mateix i als altres motius i explicacions tangibles, en el terreny dels fets contrastables i no en el dels sentiments i les idees simplement, ha de ser força reconfortant. I si aquestes explicacions remeten a valoracions negatives i judicis de valors a la institució i el model per ella propugnat, encara millor. I amb això no vull pas dir que els fets que se'ns narren i les acusacions contra les institucions siguin necessàriament totes falses, pures invencions al servei de mecanismes psicològics individuals (costa més acceptar que un ha triat malament, que s'ha equivocat, que adoptar el paper de víctima i dir que ha estat enganyat). Però el que sí es pot afirmar és que l'ésser humà tendeix a representar negativament allò que forma part del seu passat quan ha decidit construir un futur que sent necessitat de sentir radicalment diferent i millor. Hem de tenir en compte aquesta circumstància perquè repercuteix en el contingut del discurs que ens arriba i en la naturalesa del seu missatge.

Es evident que, en el temps que la persona ha estat membre de la institució (estem parlant des de casos d'un grapat de mesos fins a 30 i 40 anys), ha experimentat moments d'infelicitat, molts cops potser en viure fets i circumstàncies similars, equiparables o, fins i tot, idèntics als que, en un altre moment, considerarà motius per trencar amb la institució i després presentarà com a

⁶ Aquestes interpretacions i opinions són fruit d'un judici valoratiu del passat fet des d'un present hostil. Per tot això potser hauríem de ser una mica cautes a l'hora de procedir a una anàlisi partint únicament del que se'ns presenta, sense tenir en compte tot el que ha contribuït que ens sigui presentat així i no de cap altra manera.

causa de la ruptura. Per què en aquells moments la idea de la ruptura ni li passava pel cap? Els motius per superar aquests moments, justificar els fets i suportar les circumstàncies els trobava als mateixos postulats que la institució l'oferia, en el propi model religiós. I, en això, totes, si fa o no fa, parlen el mateix idioma: remeten a la imperfecció i la immaduresa espiritual dels seus membres que no els permet comprendre la necessitat de certes mesures "aparentment" injustes, al valor perfeccionador del sacrifici i al patiment en aquest món com a prova de fe de què se serveix el Senyor (o allò que en el model representi la perfecció absoluta)⁷. Aquest sentiment d'imperfecció pot viure's de forma traumàtica però mai tant com ho seria la caiguda del model que guia tota una vida i atorga un sentit i una finalitat a la pròpia existència. Per això, mentre la persona senti que la institució l'ofereix una teoria de la naturalesa espiritual de l'home i unes pautes per guiar la seva vida quotidiana i definir els seus projectes vitals satisfactòries i convincents, acceptarà fàcilment les explicacions que aquesta dona...també les que l'autoinculpen dels seus moments de tristor i dubtes d'acord amb la seva suposada imperfecció⁸. No hi ha cap problema, perquè el model també

⁷ "...doctrinalmente no tenía mucho contra ellos. Sabía que habían "metido la pata" en multitud de ocasiones pero existía esa explicación de "es que el esclavo fiel y discreto llegó a un mejor entendimiento; además no me parecían doctrinas sustanciales..." diu un ex-Testimoni. L'Opus Dei sembla especialment hàbil a utilitzar aquest tipus d'argumentacions. Veiem com ens explica una ex-numerària la seva entrada a l'Obra: "...Terminé los ejercicios espirituales en un mar de lágrimas y llena de angustia; enfrentaba el dilema de la posibilidad de terminar con mi futuro matrimonio dejando a mi novio, o de casarme sabiendo que no había respondido a la llamada de Dios y no había sido generosa con Él...me dijeron en el Opus Dei que el sufrimiento era normal, casi un peso requerido por Dios como signo de purificación...Todas estas ideas se entremezclaron en mi mente y en mi corazón y, al final, decidí que tenía que darle a Dios lo que me pidiera aunque fuera a costa del holocausto de mi futuro matrimonio y de herir profundamente los sentimientos de un hombre a quien quería con toda mi alma...". Més endavant encara afegeix: "...estaba totalmente convencida de que los superiores del Opus Dei tenían razón...¿Es que las mujeres que entramos al Opus Dei éramos todas bobas o nos manejaban como marionetas? ¡No!...éramos cándidas y creímos a carta cabal que los superiores representaban la voluntad de Dios...nuestra postura era abandonarnos en manos de Dios, dando por supuesto que toda aquella doctrina procedía también de Dios y considerar que, si algunas cosas nos chocaban, se debía a nuestra ignorancia espiritual sobre la vida de santidad...Había muchas cosas que yo verdaderamente no entendía, pero siempre me salían al encuentro con que tenía que pedirle a Dios adquirir el "buen espíritu" que predicaba el Padre...lo que yo pensaba interiormente es que mis valores tenía que ponerlos a los pies de Cristo y que este sacrificio mío, por la comunión de los santos, iría en beneficio de cuantas necesidades había en la Iglesia...". Les paraules d'una altra ex-membre de l'Opus encara són més significatives: "...Mira hacia arriba, ten visión sobrenatural"...¿No lo entiendes?. No importa, no hace falta: "eso es fidelidad", aseguran...Así se puede comprender que haya tantos que se van...se niegan a ser autómatas. Pero...¿acaso no explica esto también la permanencia de tantos? Dentro ¿por qué? Porque han aceptado, quizá inconscientemente, esta manipulación. Porque creen en ello...".

Les institucions catòliques tradicionals (contra les quals a ningú se li acudiria llençar acusacions de sectarisme i rentat de cervell i manipulació) també bombardegen els seus membres amb aquestes explicacions. Seria aquest un cas un xic especial ja que, tot i haver sortit de la institució, la persona no les rebutja ni les posa en dubte. La raó és prou sezilla: quan surt de la institució només està renunciant a una de les moltes opcions espirituals que un model religiós ofereix als seus membres i ell un dia trià, però això no comporta el rebuig del model; per tant, les explicacions continuen actives i fets i circumstàncies irregulars o que el van fer patir són justificades partint dels postulats del mateix model. Podem veure això en les argumentacions d'un ex-monjo de Montserrat: "...L'any 1918, quan només tenia deu anys encara no complerts, vaig passar a estudiar al Seminari de Girona...no es pot par dir que, en aquella edat, jo fes un acte conscient, lliure o responsable...Però no és menys cert que les maneres que Déu utilitza per cridar els seus elegits són tan variades com inescrutables. Alguns han estat cridats en edat adulta...I d'altres ho han estat en minoria d'edat, com Samuel i tants altres sants, sense saber massa bé el que feien..."

⁸ Mentre el model s'accepti tot es viu i es jutja (s'experimenta i s'interpreta) partint d'aquest i el fet de no acabar d'entendre quelcom s'imputa a la pròpia imperfecció o limitació. Evidentment, en el discurs dels ex-sectaris molt sovint aquest comportament s'interpreta com una conseqüència del suposat procés sofert de rentat de cervell i programació. Veiem-ho:

Un ex-membre de GNOSIS diu: "...te lo pintan todo tan bien, y a poco a poco, que no le sabes ver la parte crítica, ¿no?. Simplemente vas admitiendo todo lo que te van diciendo y vale. Yo lo veía algunas algunas cosas un tanto abstractas pero yo pensaba: bueno, con el tiempo iré entendiendo lo que verdaderamente es esto...". Més clar resulta encara el que explica la mateixa persona, parlant d'un tema concret que no acabava de tenir prou clar ("lo de las relaciones sexuales no me acababa de entrar") contestant les preguntes del seu entrevistador: "...¿Tenías relaciones sexuales? Sí. ¿Y no se venían

li ofereix la possibilitat de superar la imperfecció, d'avançar espiritualment per arribar a una més gran comprensió. Allò que resulta realment traumàtic és acceptar la imperfecció del model perquè aquests (que per definició es consideren perfectes com a reflex i obra que són de la perfecció absoluta: de Déu, la Veritat, la Saviesa etc.) no consideren aquesta possibilitat d'autocrítica i reforma, la possibilitat d'experimentar un procés de perfecció a nivell d'institució i de postulats teòrics. O val o no val, i si un decideix que no li val, això deixa un buit.

Quan la visió que ofereix el model religiós de la institució sobre l'existència humana ja no convenç, deixen de servir les seves explicacions (també la que fa referència a la imperfecció dels membres "menys dòcils" o amb menys fe). El marc de referència es va esgüerdant fins a caure tot fet miqués. Paral·lelament, i com a conseqüència d'això, la persona experimenta un profund sentiment de desencís que el pot portar a la ruptura amb la institució⁹. L'experiència de la quotidianitat adaptada als postulats de la institució comença a pesar massa i a buidar-se de sentit¹⁰. Els fets s'interpreten ara des d'una nova perspectiva a causa d'una nova actitud intel·lectual i vital envers la institució i el model religiós que propugna.

Un cop fora de la institució, fets i circumstàncies fins llavors irrelevants o que no eren pas viscuts de forma traumàtica per la persona, o eren racionalitzats d'acord amb el model religiós de la institució, són presentats per ella com a causes de la decisió de la ruptura. En el discurs posterior aquests fets passen a ser descrits com les claus que han permès l'individu "adonar-se d'on era, el

ajustando en nada a lo que se decía allí? Sí, se venían ajustando. ¿Y qué tal iba? Bien, bien, lo tenía yo bastante asumido...llegué a concienciarme bastante y a centrarme bastante en lo referente a eso...con la otra novia...habíamos tenido relaciones sexuales y habíamos hecho normal...con la chica esta ¿se plantearon así? pues bueno, lo empecé a asumir. Yo es que, como me lo habían metido allí, pues lo tenía claro...". Un ex-Testimoni de Jehovà ho veu així: "...en ocho años que he estado con ellos hemos visto muchas cosas, pero, como teníamos el cerebro lavado, creíamos que era la verdad...". I una xiqueta que va passar per un pis de l'Opus recorda així la seva experiència: "...et fan un món tan perfecte... T'alles tant del món exterior...estàs més bé, és més còmode, que no estar fora lluitant...tot té solució, és que em pots preguntar tot el que vulguis que jo et donaré la solució...això té les seves repercussions en les actituds dels membres davant circumstàncies concretes com ella mateixa explica...hi ha pares que segons elles estaven molt ben formats...(però) com que els meus pares no estaven formats, el millor és que no anés gaire, a més deien que els pares...t'han donat la vida però tu no els deus res a ells...Es que entre que et van menjant el cap i que les coses les fan anar com ells volen que vagin, al final acabes pensant que bueno, que potser és veritat que els pares t'han donat la vida i ja està...". Veiem el cas d'un benedictí (fora de la institució en el moment en què ho explica), com en una situació difícil reacciona no rebutjant el que el fa patir sinó acceptant-lo d'acord amb els postulats del model religiós i superant-lo i consolant-se amb els mecanismes que aquest l'ofereix: "...jo em trobava completament esfondrat, sense ideals ni iniciatives; sense certituds ni seguretats. I el més dolorós d'aquella situació era que jo no podia fer absolutament res per canviar-la o remiar-la. Convençut que el meu deure era de perseverar fos com fos en la meua vocació, mai no se m'acudí de fer marxa enrera...el perill més greu, en aquelles circumstàncies, era el de la desesperació. I si vaig evitar d'ésser engolit per ella, només va ser per la gràcia de Déu al qual vaig abandonar-me sense reserves, disposat a aguantar tot el que ell em permetés...". Abandonar-se a Déu i, com explica més endavant, posar-se sota la protecció de sta Tereseta de Lisieux que, com ell, suportà les injustícies dels seus companys resignadament oferint el seu sacrifici al Senyor i acceptant-les com a voluntat divina.

⁹ En alguns casos, però, el procés pot ser invers, produint-se primer el trencament amb la institució i més endavant la desintegració del model que aquesta propugna. Estem parlant, evidentment, de ruptures no voluntàries, entenent per això les forçades des de l'exterior. En aquests casos (quan la persona és objecte de "rescats" i posteriors "desprogramacions") el canvi d'actitud envers la institució i els seus postulats no és producte d'un procés de reflexió personal sinó d'un procés de replantejament manipulat de la pròpia experiència induït per terceres persones.

¹⁰ Les paraules d'aquest ex-Testimoni són prou il·lustratives: "...Esa doctrina ya no nos decía nada ni a la mente ni al corazón. Ya nuestras ideas no coincidían con la fe de los otros miembros de la secta...Comenzó entonces nuestra lucha interna que sólo quien la ha pasado puede saber lo que es. Sabíamos que no estábamos en la verdad ¡pero habíamos pasado tantos años con los Testigos!...que nos era muy difícil desear de la mente esas doctrinas. Por tres veces intentamos dejarlo todo y no pudimos, pues siempre volvíamos de nuevo a ellos...". Aquest home, que en un altre moment parla de rentats de cervell i reproduïx tots els tòpics acusatoris contra la institució abandonada, amb aquestes paraules ens permet descobrir que la causa de la ruptura en realitat és més que res un problema de fe, de manca de fe, que el que la provoca és l'esmicolament del model religiós, així com el decensís i buidor espiritual que això crea.

que estaven fent amb ell i de la necessitat de sortir". Els fets en si mateixos, però, són el detonant de la decisió de desvinculació tan sols després d'aparèixer en l'individu aquesta nova percepció i interpretació fora de l'ortodòxia del model institucional. Hi ha persones que romanen quaranta anys en el si d'una institució i els mateixos fets (mesures, postulats teòrics, pràctiques...) experimentats el darrer any i que el porten a la ruptura els ha viscut durant els altres 39 anys i, o li han passat desapercebuts o els ha justificat o fins i tot defensat.

El veritable motiu de ruptura queda clarament reflectit al discurs dels ex-membres, encara que una lectura superficial no ens ho permeti veure a causa de la gran insistència a presentar fets concrets com els motius de la desvinculació. La pista correcta ens la proporciona precisament un dels arguments presentat com a justificant de la ruptura i alhora com una prova de la naturalesa maligna de la institució: la pràctica per part d'aquesta del rentat de cervell, la manipulació de les ments i voluntats, la programació, robotització o com es vulgui dir dels membres.

Els ex-membres d'institucions definides socialment com a sectàries expliquen (en el fons en gran part per justificar una tria passada de la qual ara reneugen) la seva entrada i permanència en aquestes remetent-se a la manipulació i engany dels quals han pogut ser objecte precisament a causa d'estar travessant tràgiques circumstàncies o etapes delicades de la vida que el feien més vulnerable i, sobretot, de la seva bona fe. En realitat a un li fa la sensació d'estar escoltant una versió actualitzada del conte de la caseta de xocolata: la bruixa lletja i dolenta que es fa passar per una amable velleta (les sectes) per enganyar els confiats i cànids Hansel i Gretel (els membres de la societat) i un pare molt bo però que no s'assabenta de res i una madrastra que maltracta els fillastres (les dues cares de la societat). La cantarella, si fa no fa, segueix sempre aquest mateix esquema: jo he patit molt. Mireu tot el que em feien. I jo ho suportava tot resignadament perquè tan bo jo, tant de bona fe que anava, sense malícia (tan vulnerable en definitiva), com que tenia una bena als ulls perquè m'ho presentaven tot tan bonic i em feien creure tot el que volien valent-se de sofisticades tècniques de manipulació de consciències (tan dolents ells, tan mancats d'escrúpols i tan vius), no era conscient de l'engany. Fixeu-vos que fins i tot era feliç perquè creia que estava en el camí correcte i ho suportava tot per tal d'avançar en aquest camí. Ara que he caigut del ruc sóc conscient de tot el que he patit, els anys que he perdut, com he estat d'equivocat, etc.

Ara bé, cauen del ruc realment aquesta gent? Es a dir, passa com ells sovint expliquen: en un moment determinat els cau la bena dels ulls i s'adonen de la veritable naturalesa de la institució, la irracionalitat dels seus postulats i l'engany i explotació de què han estat objecte? Jo més aviat crec que el que fan la major part de vegades és baixar d'un ruc per pujar a un altre i justificar la seva mesura argumentant sobre la incapacitat del ruc abandonat. Però deixem-nos de rucs i d'imatges metafòriques i anem al gra. Per a això els ex-Testimonis de Jehovà resulten especialment il·lustratius, ja que solen ser persones pujades amb una educació catòlica que, en un moment determinat, s'incorporen a una altra institució també cristiana i caracteritzada pel seu fort anticatolicisme per a, finalment, després de trencar amb ella, retornar als seus orígens catòlics.

Un ex-Testimoni explica com la institució expulsà uns membres amb l'acusació d'haver menjat botifarra, considerant la mesura desproporcionada i irracional. Seguidament fa notar que la veritable causa de l'expulsió no era la transgressió del tabú alimentari, sinó que aquests membres anteriorment havien posat en dubte l'autoritat d'alguns germans situats en un esglai superior i fins i tot alguns postulats teòrics, convertint-se en un "mal exemple" per a la resta de fidels, cosa que li serveix per acusar la institució d'autoritarisme, nepotisme, etc. Aquesta persona explica també que ell ha superat la mala experiència viscuda i ha trobat la felicitat i la pau en el si de l'Església catòlica, a la qual ha retornat (i de la qual mai, diu, hauria d'haver sortit). Ben segur que en el moment en què retreia això a l'anterior institució, un cop retornat a l'Església catòlica, no deixava de dejenar els divendres de Quaresma sense considerar aquesta pràctica irracional i acceptava el postulat sobre la infal·libilitat del bisbe de Roma sense considerar-lo una mostra d'autoritarisme.

I és que els models religiosos són, probablement, els més excloents que hi ha. Les argumentacions que es produeixen dins un model són vàlides només dins d'aquest, no són

extrapolables a un altre¹¹. Admetre que ho fossin seria tant com afirmar des d'un model determinat que tot es redueix a una qüestió de creences i de llibertat de pensament i que qualsevol model és eficaç. Això reduiria l'eficàcia dels models. Potser per això, encara que en principi tothom està d'acord amb la llibertat religiosa, sempre s'acaba argumentant (des del propi model) que en alguns casos cal protegir les persones d'algunes creences especialment perilloses i uns cultes particularment perniciosos. Així es justifica el control del creixement de la influència d'altres models. D'aquestes creences, postulats i idees contra les quals diem que cal lluitar hi ha versions equivalents dins el nostre propi model que, paradoxalment, no qüestionem i no sentim necessitat de protegir-nos-en. I és que, com ja hem dit, els models religiosos són per principi contraris a les extrapolacions. I incompatibles amb qualsevol altre model. Els discursos dels ex-membres sobre el model abandonat i la institució que el sustenta es fa sempre des d'un altre model i, per tant, des d'una posició hostil.

La veritable naturalesa de la institució, les seves característiques i els seus postulats en el fons no són motius de ruptura. Un pot sortir d'una institució al·legant que els seus postulats són irracionals per entrar en una altra que es guia per les mateixes idees i els mateixos valors. Es fa la percepció (canviant) que l'individu en té el que determina la decisió de desvinculació, igual com anteriorment determinà l'entrada i permanència. I en aquesta percepció les imatges i estereotips socials juguen un paper decisiu i determinaran la naturalesa del discurs.

Arribats a aquest punt ens podem preguntar per què es produeix aquest canvi de percepció envers la institució. En darrer terme caldria considerar la resposta, si no la causa de la ruptura, sí l'explicació. Això ens duria a parlar de mecanismes psicològics complexos, de les pugnes que es produeixen entre dues o més socialitzacions (i models, per tant) diferents i autoexcloents en individus amb les seves particulars trajectòries i experiències vitals en un context, un moment i unes circumstàncies determinades.

La "segona socialització religiosa", els valors, creences i normes de vida inculcats per la institució "sectària", poden tenir una força especial ja que un els ha assumit voluntàriament, d'una forma conscient. Però la primera compta també amb no pocs avantatges: D'una banda el model religiós inculcat durant aquesta primera socialització forma part d'un model ideològic-cultural més

¹¹ Amb tot, les persones passen d'un model a un altre continuament amb relativa facilitat. No hem de concloure per això, però, que l'afirmació anterior queda desmentida. Simplement el que passa és que els individus en fan un ús dels models en igual o major mesura que aquests ho fan d'ells. La tria d'un model des d'un altre que el desqualifica és quelcom que sempre s'ha donat. Hi ha però qui, tot i haver-ho experimentat personalment, no s'ho acaba de creure, com aquesta ex-Testimoni: "...Yo caí en las garras de esos lobos voraces, como otros muchos incautos, por las circunstancias. Había perdido un hijo de corta edad... Vieron que yo estaba obsesionada con el deseo de poderlo volver a ver en la resurrección, y ellos me halagaron esa idea... Hoy me pregunto cómo es posible que me embaucaran y llegara a aceptar tantas barbaridades como enseñan los Testigos. ¿Y por qué tuvo que ser la cuestión de la resurrección lo que me empujó a liarme con esos señores y abandonar la iglesia católica? ¿Acaso no habíamos aprendido desde niños el credo, donde decimos: creo en la resurrección de los muertos? La triste realidad es que me cazaron y con ellos estuve cuatro años...". Un altre acusa al seu antic grup de ser una institució humana que, sense estar sancionada divinament, fa de les necessitats espirituals dels homes un negoci. "...Todo esto me llevó a estudiar a fondo la historia de los Testigos de Jehová... ¿Cuándo se fundaron los T. de J.? Sencillamente, a últimos del siglo pasado, por Carlos Taze Russell, americano. Le sucedió otro americano, el juez Rutherford. Actualmente los dirige Natham H. Knorr... ¿Cómo puede ser verdad una religión fundada por hombres vulgares cualesquiera? ¿Qué fuerza tiene una religión apartada de aquellos apóstoles que escucharon del mismo Cristo cómo tenía que constituirse y gobernarse su iglesia?...". Aquesta crítica la fa des del model religiós catòlic al qual ha retornat. Per això no podem deixar de notar que la seva argumentació és prou curiosa. Segurament no ignora que d'aquell a qui considera l'Església catòlica el seu fundador es va dir amb menyspreu: com ha de ser aquest el Messies, no és el fill del fuster i ha nascut en un poble de mala mort? No ignorarà tampoc que el fill de Déu va triar com a primer cap de la seva església Pere, un home vulgar, un pescador. La mateixa església catòlica ho ressalta com una mostra de la grandesa de la institució basada no en el poder, les ostentacions materials o facultats intel·lectuals, sinó en allò que d'espiritual i bondados hi ha en la naturalesa humana. I si el Senyor Knorr no ha escoltat mai de boca de Jesucrist com s'ha d'organitzar i governar la seva església, el mateix es podria dir del Sant Pare. Acceptar com a successor legítim dels apòstols un o un altre no és més que una qüestió de fe.

ampli que correspon al context socio-cultural viscut per la persona a més de ser el socialment normatiu. D'altra banda, i en part pel que acabem d'assenyalar, aquest procés de socialització no acaba mai, acompanya la persona fins al dia de la seva mort vulgui o no vulgui, ja que no deixa mai de ser membre d'una societat determinada i d'estar-hi influïda per molt que se situï en certa forma en la marginalitat (en realitat és la societat que li atorga aquesta posició perquè per adoptar un model religiós diferent és sospitosa, si més no simbòlicament, de posar en dubte tot el model). Fins i tot encara que visqués aïllada (una acusació que es fa a les sectes és la de privar els seus membres de tot contacte amb el món exterior) tot allò inculcat a la persona des del bressol i durant els anys d'infantesa i primera joventut, quan no tenia prou elements per contrastar-los i jutjar-los per manca d'informació i experiència directa, per força queda molt interioritzat i pot reactivar-se fàcilment. Els membres d'aquestes institucions no poden, encara que vulguin, ni esborrar el seu passat ni evitar el seu present. La societat aboca continuament sobre els seus membres (i ells ho són) tota mena de missatges, imatges... Això ens ajuda a comprendre per què es produeixen moltes ruptures i també perquè els seus discursos posteriors són d'una determinada manera i de cap altra, com veurem a continuació.

3. El discurs de l'ex-sectari sobre la institució abandonada. Contingut, naturalesa i forma

En tots aquests discursos, construïts a posteriori a partir dels elements que l'experiència personal ofereix però adaptant-se a un model socialment preexistent que els condiciona, hi podem distingir dos nivells:

Un de "visceral", que ens parla de patiment, sentiments ferits, amistat traïda, temps perdut, etc. Resumint: experiències traumàtiques o si més no negatives. Aquest component del discurs sorgeix de l'individu com a tal i va dirigit a la resta de membres de la societat en tant que individus ells també; per això parla de sentiments i apel·la als sentiments. Amb ell l'individu pretén fer-nos partícips dels seus sentiments, fer entendre les seves actituds i decisions... i despertar la simpatia i el suport del receptor del discurs.

En el discurs d'aquestes persones decebudes espiritualment (i humanament) no podem pas deixar de constatar, en tots sense excepció, una mateixa cantarella...; m'estic referint a una mena d'exhibicionisme sentimental que en alguns casos deriva cap a unes disseccions del patiment gairebé malatisses i morboses en excés. En part el discurs està destinat (i això el fa més efectiu perquè podem dir que és el que permet lligar els diferents arguments del discurs i actua com a fil conductor) a mostrar l'experiència del discursant en el si de la institució abandonada que se'ns presenta com a negativa. Fent-nos partícips de la seva experiència personal, aquestes persones pretenen reclamar la nostra atenció, aconseguir la nostra comprensió i simpatia i, en determinats casos, despertar reaccions, opinions i actituds contràries a la institució. "Mireu com he patit, com m'han deixat, com m'han explotat, quants anys he perdut darrera una mentida, etc.", ens diuen. Aquest component del discurs és com ara la banda sonora d'una pel·lícula. Sempre hi és, s'agraeix quan es limita a crear l'ambient adient, però quan un no pot deixar de notar-la perquè reclama estridentment tot el protagonisme aquesta cantarella pot arribar a esperpentitzar el discurs totalment. A més, aquest component sentimental no és suficient per mantenir en peu el discurs total i perquè aquest transcendeixi socialment, que és el que en alguns casos es pretén.

L'altre nivell del discurs, que podríem anomenar racional, l'individu ens el presenta com una anàlisi de la seva experiència com a membre de la institució i un judici i valoració objectiva basats en aquesta experiència. Està conformat sobre la base d'una sèrie d'acusacions contra la institució recolzades en el coneixement directe i l'experiència personal. Aquest component del discurs sorgeix de l'individu, en tant que membre de la societat, cap a la resta d'individus, en tant que membres també de la societat. L'individu i el seu discurs juguen amb la complicitat que aquesta pertinença comuna proporciona però, també s'hi poden veure condicionats segons els casos, el

context i les circumstàncies.

Fets i circumstàncies concretes, així com constatacions basades en una vivència personal, són presentades com a proves de la malignitat intrínseca de la institució abandonada. En realitat l'aparició d'uns determinats fets i no uns altres en el discurs s'ha de relacionar amb una tria condicionada pel fet que es pretén il·lustrar uns arguments concrets que als discursants ja els vénen donats. Per tal d'il·lustrar aquests arguments, els fets són interpretats d'entre totes les opcions possibles d'una forma molt concreta. En aquest procés de tria i interpretació entren en joc molts de factors que guien i al temps condicionen l'individu. Bàsicament el fet de pertànyer a una societat que té una imatge social molt concreta de la institució de la qual parla i, sobretot, el fet de produir-se un cop fora¹².

El discurs antisectari dels ex-membres d'institucions religioses no legitimades socialment s'estructura sobre la base d'unes acusacions que pretenen farcir unes afirmacions generals que ens parlen de les repercussions negatives que sobre els seus membres comporta la pertinença a la institució acusada de sectarisme. El missatge és prou clar: aquestes institucions són un perill social, cal protegir-nos-en i desemmascarar-les per tal que ningú caigui a les seves urpes. La intenció que guia el discurs és més que evident: desqualificar la institució.

Les acusacions concretes són moltes i una enumeració exhaustiva resultaria excessivament llarga. El que sí farem és apuntar quines són les afirmacions acusatòries de caire més general. La més important, ja que és la que constitueix l'eix sobre el qual es fonamenta tota acusació de sectarisme, és afirmar que la institució destrueix la naturalesa psíquica de l'home: la seva voluntat i llibertat de pensament i acció. L'etiquetatge de sectarisme i l'acusació de programació, manipulació de consciències i voluntats, etc, van indissolublement lligades. Encara hi ha, però, una altra afirmació general que afecta només determinades institucions catalogades com a sectàries: són acusades obsessivament de destruir la naturalesa espiritual de l'home i la seva fe¹³.

¹² El procés, en aquest aspecte, no és pas diferent al que acompanya a l'entrada a aquestes institucions. L'individu, en un primer moment, s'hi incorpora se sent ben acollit i esperançat pel que aquestes propugnen. Un cop ja dins anirà prenent forma el discurs racionalitzador de la seva entrada. Un procés aquest igualment guiat i condicionat. En aquest cas pels postulats de la institució de què s'ha passat a formar part i pel fet de fer-se des de dins del model per ella propagat. Tant la decisió d'adscripció com la de la ruptura reben posteriorment una cobertura de racionalitat que potser comença abans de la pròpia decisió però continua bastint-se més enllà en un procés continu i mai tancat... però que també pot girar-se radicalment.

¹³ Aquesta acusació es produeix bàsicament en el cas dels ex-Testimonis de Jehová. Un ens explica: "...De religión mal; estoy en un estado que no sé qué hacer, aunque yo creo en Dios. Pero la Biblia se presta a tantas interpretaciones que no tengo ánimos suficientes por ahora para seguir buscando la verdad... ¡Me han destrozado espiritualmente los testigos!...". Les paraules d'aquest altre encara són més significatives: "...Los falsos Testigos de Jehová han incidido terriblemente en mi espiritualidad y han conseguido que pierda una gran parte de mi fe. Estoy atravesando una gravísima crisis espiritual cuando esto ha sido siempre mi fuerte; espero que Dios tenga compasión de mí y me ayude en gran manera porque de lo contrario estoy definitivamente perdido...".

No són mai objecte d'aquesta acusació aquelles institucions catalogades com a sectes no pertanyents a la família cristiana. Possiblement perquè, si bé es reconeix fins a cert punt que existeixen alternatives espirituals acceptables fora del catolicisme però dins del cristianisme, de cap manera poden existir fora de la família cristiana (o les considerades grans religions revelades). No es dirà mai per exemple: els Hare Krisna destrueixen la fe de l'individu. No, això seria admetre que són un grup que ofereix una alternativa espiritual i que la gent s'apropa a ells per raons de creences i aquesta imatge no interessa. Interessa demostrar que s'apropen a ells persones amb característiques o circumstàncies "anormals", interessa representar-los com uns torrats amb el cap pelat, vestits de forma extravagant i repetint convulsivament paraules indesxifrables, no com a homes de fe. Com que la imatge que ens arriba d'ells resulta esperpèntica (com qualsevol estereotip) ens provoquen llàstima o somriures des d'una posició de superioritat, sense adonar-nos que els nostres capellans o monjos són gairebé igual de xocants mirats objectivament. També van vestits amb túniques fins als peus, alguns viuen en comunitats tancades sense relació amb el món exterior, sense parlar amb cap altre ésser humà, i fins no fa gaire repetien mecànicament paraules indesxifrables per als no iniciats. Curiosament aquesta acusació no recau sobre una institució que, tot i ser catòlica, és catalogada de sectària en ocasions. M'estic referint a l'Opus Dei. I molt menys encara sobre institucions catòliques tradicionals, totalment legitimades socialment.

Totes dues acusacions provoquen reaccions i actituds. La nostra és una societat que, declarant-se aconfessional, formula uns "valors civils" dels quals s'erigeix en defensora. Aquests principis es poden resumir en una idea: la salvaguarda de la llibertat i dignitat humanes. Quan l'ex-sectari, en el seu discurs, acusa la institució abandonada de violar aquests principis (denunciant pràctiques humiliants, explotació, manipulació de la voluntat, etc.) actua com a membre de la societat que té interioritzat aquests valors. L'ex-sectari connecta amb la resta de membres de la societat per parlar d'un tema d'interès (els principis sobre els quals, en la representació ideal que ens fem de la realitat, es basa el nostre món) i en defensa d'uns valors compartits per la comuna pertinença. El seu discurs despertarà, si més no, interès. Molt sovint provocarà també actituds i opinions davant un fenomen: el d'això que anomenem sectarisme. Quant a l'altre gran argument, si es donen també acusacions en el terreny de l'espiritualitat és perquè aquestes no cauen pas en un sac buit; troben una acollida i generen reaccions. En la nostra societat, per molt civil i aconfessional que es declari, el fet religiós té un gran pes específic. La defensa de la llibertat religiosa és també un valor civil, la fe un sentiment que s'ha de respectar perquè així està estipulat legalment i socialment. Sap el que es fa una persona que acusa una institució d'explotar la gent aprofitant-se de les seves inquietuds espirituals i de destruir o danyar greument la seva fe com a conseqüència de l'experiència vital a ella lligada.

4. El preu de la reinserció: representar el paper de víctima i reproduir el discurs antisectari

L'anàlisi del discurs dels ex-membres d'aquelles institucions religioses catalogades socialment com a sectes és prou interessant i especialment fructífer, si va acompanyada d'una comparació amb els discursos d'ex-membres d'institucions religioses legítimes socialment. La comparació de fenòmens equiparables i confrontables ens permeten adonar-nos d'aspectes que, d'altra manera, podrien passar desapercebuts, així com també ens poden portar a relativitzar i matisar d'altres que no ens hauríem molestat a analitzar críticament, donant per certes afirmacions pre-existents i construint postulats a partir d'aquestes.

Fins aquí hem analitzat els discursos d'ex-membres d'institucions definides socialment com a sectes. S'hi insisteix en la naturalesa intrínsecament maligna de la institució abandonada. La imatge que se'n vol transmetre és que els membres (ells ho van ser un dia) són víctimes d'una estructura institucional de caràcter gairebé diabòlic. L'ex-sectari, al seu discurs, diu que se sent amb el deure d'explicar a tots el que a ell li ha passat perquè ningú més hagi de passar per aquesta experiència i llença contra la institució abandonada multitud d'acusacions, alguns cops presentant-les com a raons de la ruptura.

Però, què passa amb els ex-membres d'institucions catòliques, amb el contingut i el missatge del seu discurs?. Sovint el relat de la seva experiència en el si de la institució abandonada ens permetria bastir una acusació de sectarisme modèlica. Però aquestes no apareixen mai; l'ex-membre pot llençar acusacions contra la institució, però aquestes queden neutralitzades pel fet d'estar inscrites en un discurs amb un missatge que, com a molt, pot ser reformador, en cap cas desqualificador¹⁴. Les crítiques, poques i molt matisades, i les acusacions, escasses i puntuals,

¹⁴ *...La vida aquesta era...tan programada que no tenies temps de desprogramar-te...No tenies temps ni de pensar res, perquè ja t'ho portaven tot programat...(aquesta sensació) la vaig sentir quan vaig sortir a donar classe...vaig tenir la sensació de què estava explotat...Si he tingut sentiments o el que sigui, no els he pogut pas dir, potser a mitges, o ni a mitges...No podies confiar en ningú perquè, i si aquell ho deia al Superior?...". Tots els components necessaris per elaborar una acusació de sectarisme (programació, explotació, tècniques psicològiques de control...) amb molt menys s'han fet. Però no en aquest cas perquè qui parla és un ex-germà de la Salle. En el seu discurs a tot això no se li atorga gran rellevància, perquè no és un missatge desqualificador el que es vol donar. De fet, més endavant aquesta mateixa persona diu: "...Jo, en

s'inscriuen en un discurs reformador. Els ex-membres d'institucions catòliques tradicionals no qüestionen mai la conveniència o no de l'existència de la institució. Si són preguntats expliquen la seva ruptura sobre la base d'una manca de vocació, i si existeix alguna crítica a la institució es basa en la mala gestió dels individus, mai en la seva naturalesa. El missatge que ens arriba és que si ells han viscut una mala experiència en el seu si (que explica i justifica la ruptura), no és per causa de la naturalesa de la institució sinó de les persones que en aquell moment i lloc concret la dirigien i gestionaven (interpretant erròniament el seu esperit) o per una decisió personal equivocada (com el fet d'haver-hi entrat sense una vocació suficientment definida, per exemple). Però, a poc que hi aprofundim -i malgrat les diferents intencions que guien els discursos, que no poden pas deixar de condicionar-ne el contingut (mentre uns insisteixen en uns temes i ressalten uns fets viscuts i uns sentiments experimentats durant el temps passat en el si de la institució, els altres, tot i haver observat fets de la mateixa naturalesa i experimentat idèntiques circumstàncies i sentiments, en parlen molt pel damunt i sense responsabilitzar-ne totalment la institució) ens adonem que en relació amb les seves experiències vitals en el si de les respectives institucions les històries d'aquestes persones tenen molt més en comú que no pas discrepàncies¹⁵.

general, a aquesta gent no els hi guardo ressentiment. No, de veritat. Potser algú va ser molt bèstia... però com a institució, més aviat sento una certa simpatia... fins i tot crec que sóc normal, ni especialment atemorit, ni preocupat, ni res...".

Especial és el cas d'una institució catòlica, si bé no tradicional: l'Opus Dei. Alguns cops el discurs s'adapta al model de les institucions catòliques tradicionals (missatge reformador, la institució no queda desqualificada) però també es pot adaptar al model sectari. Fins i tot el discurs d'una mateixa persona pot oscil·lar d'un model a un altre. Veiem-ho: "...Tuvimos un total aislamiento con el exterior durante esos seis meses en el centro de estudios. Y esto, curiosamente, es una característica de las sectas... No se nos permitía tampoco hacer o recibir llamadas telefónicas. Las cartas que escribíamos teníamos que entregarlas abiertas para que las censurase la directora, y aquellas que recibíamos nos llegaban igualmente abiertas y leídas por la directora. Esto se sigue haciendo hoy día en todas las casas del Opus Dei..." ens explica una ex-numeraria de l'Opus Dei. L'acusació clara de sectarisme no li fa, però, desqualificar la institució: "...puedo garantizar que carezco de amargura. A muchos nos queda, eso sí, el sentimiento dolorido... de ver que algo que podría ser grande y maravilloso -la Obra- quede reducido a cosas que tanto desdican de su propia autenticidad...". Una altra diu: "...A esta altura de mi vida puedo ver claramente que uno de los medios a través del cual el Opus Dei encamina a sus miembros al fanatismo es precisamente el abolir de sus mentes, bajo pretexto de formación, todo aquello que, de cerca o de lejos, se asemeje a la más velada crítica a la Institución... El lavado de cerebro consiste precisamente en hacerles ver a los miembros, particularmente en la primera hora, que la Obra es perfecta porque es de Dios... la confidencia, en el Opus Dei, es la forma de control más absoluto de la libertad humana de sus miembros y una forma también muy clara de lavado de cerebro que, aún sin llamarlo tal y bajo capa de "buen espíritu" o de "formación", se lleva a cabo en todos los miembros del Opus Dei...". Malgrat aquestes paraules tan dures, defensa la institució, el seu esperit, que considera traït: "...Si algo entra dentro de mis deseos es precisamente que la Obra de Dios, recuperando su genuino espíritu, sea el instrumento de apostolado para el que Dios la inspiró... La Obra puede tener un origen y unos fines todo lo sobrenaturales que se quiera, puede tener maravillosas posibilidades. Lo que hace precisamente más necesario reaccionar ante aquello que desmerezca. No es lógico ocuparse de algo en lo que no se cree o no se tiene interés. La Obra, en principio, creo que lo tiene...".

¹⁵ Com ja hem dit abans, és, perfectament factible bastir una acusació de sectarisme a partir de l'experiència viscuda en el si d'una institució catòlica tradicional. En els discursos d'ex-membres d'aquestes institucions trobem prou elements per fer-ho: acusacions de programació, explotació, manca d'intimitat i control humiliant del membres per part dels superiors, aïllament del món exterior... Veiem-ho: "...vaig tenir la sensació que estava explotat... vaig pensar: per ser mestre no et cal tot això... Representa que des de l'any 80 treballa, és a dir, tinc cartilla de la Seguretat Social, la veritat sigui dita. Aquells anys no els podré recuperar mai, ningú em garantirà que jo els vaig treballar. Això que els vaig treballar molt més que ara... No teníem Seguretat Social..." ens explica un ex-germà de la Salle, que en un altre moment també parla de programació. Rememorant-ho arriba a dir: "...quan m'ho repenso dius: carai, no!, com ho vas aguantar això; com ho vares aguantar allò; què vares fer?..." i aquestes constatacions no el duen a desqualificar la institució ni a culpar-la de tots els seus mals. L'únic responsable és ell mateix, que va fer una tria equivocada: "...tinc potser la convicció que allò, ser fratre, no ho vaig voler ser mai. Jo el que volia ser era mestre. I potser va ser una torpesa meua o una de les possibilitats d'entrar en aquest món i trobar-me que després va ser una sortida cap aquest món...". Un ex-carmelita explica la ruptura de forma molt similar: "...la meua vocació no tenia massa sentit, feia les coses per inèrcia no per convenciment... no m'hi trobava útil dintre l'orde dels carmelites... vaig arribar a pensar que el que feien ells com a frares, ho podia fer jo com una persona normal...". Però de seguida afegeix, no sigui que les seves paraules siguin mal interpretades: "...crec que els Carmelites tenen la seva funció dintre l'Església...". Però aquesta ex-multi-sectària, experta a descobrir els símptomes de la síndrome del sectarisme

Què ens mostra una anàlisi contextualitzada? Que en realitat en tots dos casos l'individu negocia amb la societat el seu nou estat i vol justificar una decisió. En un cas es vol justificar una pertinença passada, en l'altre, un abandonament. Totes dues decisions són susceptibles de ser interpretades com a traïcions a la societat. L'ex d'institucions catòliques no desqualifica la institució perquè no vol que la ruptura pugui ser interpretada com una traïció al model social general (en el qual la institució abandonada no sols té cabuda, hi té un paper i un pes). La intenció reformadora que guia acusacions puntuals (que tenen una missió molt concreta: justificar o fer entendre el seu abandonament) és una constatació que la ruptura no comportava el qüestionament d'una institució socialment sancionada. L'ex-sectari també vol deixar clara la seva relació amb la societat. Simbòlicament la va traïr amb la pertinença a una institució no legitimada socialment. Amb el seu discurs i la seva actitud anti-sectària aquests individus vénen a fer una declaració pública de fidelitat a la societat. Adoptant el paper de víctimes i acusant de tots els mals del món la institució abandonada assumeixen un paper i una actitud amb què proven la seva intenció reconciliatòria i s'excusen d'una decisió passada i de la pertinença "desviada" que aquesta comportà.

La societat els ho posa molt fàcil. De fet és la que els aboca a representar aquest paper. Hi ha un discurs social general tendent a victimitzar les persones alhora que criminalitza les institucions i remet a una explicació que disculpa en part els individus sobre la base d'unes circumstàncies desfavorables que els condicionen negativament¹⁶. Les persones queden així desresponsabilitzades de les seves accions i decisions, de les seves adhesions i "infidelitats". El sectari en concret és considerat (o almenys representat) com una víctima innocent que cal alliberar d'allò i aquells que l'oprimeixen.

Però compte!, tot té un preu en aquesta vida: si la societat ofereix a aquests fills pròdigs (una vegada han adquirit l'estatus d'ex-sectari) l'oportunitat de presentar-se com una víctima, també els "obligarà" a representar aquest paper al servei de la comunitat fins a la sacietat. I aquesta és la creu de la moneda.

El sectari que ha "retornat a la societat" i ha estat rebut i "perdonat" ha de mostrar el seu agraïment tota la vida actuant conforme al que d'ell s'espera: ha d'estar disposat a mostrar les seves nafres públicament, les ferides mai tancades totalment causades pel seu pas per la institució sectària. El retorn implica automàticament carregar amb una etiqueta (la d'ex-sectari) i haver de representar un paper amb un guió ja escrit: bàsicament presentar-se traumatitzat per l'experiència sectària. El problema és que hi ha actors que viuen massa el seu personatge... Jo diria que és per això que molts ex-sectaris acaben passant per cal psicòleg, i no tant per les seqüeles que els queden del seu pas per la institució "sectària". L'ex-sectari és menys un producte de les sectes que de

en les persones després del seu pas per Pro Juventut i el psicòleg, ho té molt clar i no es mossega la llengua: "...mi hermano...va a los Salesianos, es un colegio católico normal...van de convivencias...¿Cómo volvió? Es un crío normal pero muy sensible. El crío es bruto, es animal, lo que quieras, pero lo tienen tres días allí encerrado y yo lo vi cuando volvió a casa...con los ojos así brillantes...Y mi madre...superorgullosa de su hijo porque venía iluminado por Dios. Ni iluminado por Dios ni hostias; venía colocado de rollos que le habían metido..."

¹⁶ Això es manifesta potser més clarament en altres fenòmens com ara l'alcoholisme i altres drogodependències o certes activitats catalogades com a delictives. Allò que abans era considerat com a vicis (dels quals un és l'únic responsable i culpable) és presentat ara com una patologia (de la qual un és víctima). Fins i tot hi ha una tendència (si bé conviu amb d'altres contràries) a considerar els transgressors de les normes amb cobertura legal com a víctimes, explicant les seves conductes "desviades" partint de circumstàncies socials i familiars negatives que els determinen.

El discurs teòric sobre els fenòmens catalogats socialment com a problemàtics ha variat al temps que canviava la tàctica per intentar tenir-los controlats. Hi ha coses, però que romanen invariables. Tant abans com ara les actuacions (tant preventives com a posteriors) pretenen incidir en la problemàtica a través de les actuacions sobre persones, mai es plantegen actuacions sobre les circumstàncies estructurals que estan implicades en el fenomen. I, encara que avui existeixi una tendència a presentar les persones com a víctimes, ningú s'escapa al càstig social: aquest consisteix a carregar al damunt una etiqueta que, per molt desculpabilitzadora que sigui, no deixa de ser estigmatitzant. I quan a un l'etiqueten, ja no pot escapar: ha de suportar tot un procés terapèutic que comporta alhora un "càstig" i un control.

l'autoreencarnació induïda des de l'exterior d'una abstracció social: la del sectarisme com a fenomen de perillositat social.

La representació del paper de víctima comporta l'acceptació d'un càstig aparentment tou sentit com una mena de ritual purificador i reconciliatori necessari perquè simbòlicament l'individu va trair la societat quan es va incorporar al grup sectari (va transgredir unes normes no escrites ni explícites). Com que l'individu no és considerat totalment responsable de la transgressió, el càstig es tradueix en una mena de serveis comunitaris: servir de símbol dissuasori, de mostra viva de les repercussions negatives del sectarisme (considerat aquest com a conducta desviada) sobre la persona, sobre el transgressor.

Hem dit que és aquest un càstig tou només en aparença. També hem insinuat que el paper de víctima que la societat ofereix als ex-sectaris és per a ells alhora un regal de la providència i el preu que han de pagar per ser acceptats de nou. La imatge social de les sectes ens les presenta com a institucions d'una naturalesa intrínsecament maligna que deixen a qui passa per elles trastornat i trastocat. L'ex-sectari mai arriba a recuperar-se totalment de la seva experiència, aquest és el missatge. I el que fan els ex-sectaris és representar el paper adaptant-se a l'estereotip social existent. Estereotip que els seus "alliberadors" (amb intervencions directes o no; alliberadors abstractes i passius -la societat amb els seus valors, missatges, estereotips etc. -o amb noms o sigles concretes) s'han preocupat que interioritzés bé.

Ex-sectaris "rescatats" per familiars o amics que els porten a associacions com ara Pro Joventut o els sotmeten a desprogramacions o tractaments psicològics acaben sentint-se víctimes de la "secta". Se'ls fa sentir desgraciats amb efectes retroactius, convertint una experiència passada viscuda positivament en un record que repercuteix en el present traumàticament i condiciona negativament el futur. A això em referia quan apuntava el problema que representa que alguns es creguin massa el paper que representen. Els ex-sectaris es veuen abocats a exposar públicament les seves ferides per tal d'aportar unes proves contra els agressors (la institució sectària)... En realitat molts cops les ferides són autoinfligides amb posterioritat per inducció, hagi existit o no l'agressió (o hagi estat o no aquesta sentida com a tal en el moment de rebre-la). També se'ls induïx a no deixar tancar mai unes ferides descobertes un cop fora de la institució; una cicatriu no colpeix tant com una ferida oberta, sagnant i purulenta. Es per això que molts ex-sectaris, inconscientment, es prohibeixen a ells mateixos superar el trauma.

Associacions com Pro Joventut, familiars i amics, psicòlegs, legisladors, etc., no hi ha dubte que actuen amb tota la bona fe del món. Creuen en la perillositat de les institucions contra les quals lluiten i en les repercussions negatives que l'adscripció a aquestes té sobre els individus i actuen en conseqüència. Però també és cert que a causa del seu interès per contribuir a eliminar o controlar un fenomen definit com a problema recreen artificialment el problema en la ment de les persones a les quals es considera afectades (manipulant els seus records i sentiments¹⁷) per poder actuar sobre ell. Les víctimes d'aquest zel redemptor són els sectaris. Són "rescatats" o "alliberats" sense haver-ho demanat, se'ls aplica una teràpia per tal de fer desaparèixer una simptomatologia que la societat considera indicadora d'una greu malaltia sense ell sentir-se malalt i, finalment, acaba per acceptar la seva condició de malalt i el tractament de xoc. Sense ser aquesta la seva intenció,

¹⁷ El procés pel qual es convenç una persona que allà on està és una secta, que és perillós per a ell romandre-hi i que ha de sortir-ne (que té un problema en definitiva) consisteix, no ens enganyem, en una reprogramació utilitzant la terminologia dels "rescatadors". Així ho reconeix clarament (potser sense ser-ne gaire conscient) un ex-gnòstic que ha experimentat aquest procés parlant de la possibilitat de "recuperar" la seva xicota, gnòstica encara: "...Yo, viendo que no podía luchar con ella porque eso es cuestión de desplazar totalmente a una persona y hacerle un buen lavado de coco, las cosas claras, y bueno...tampoco podía estar detrás de esta chica las 24 horas, vigilándola...al final lo dejamos estar, ella siguió en su mundo y yo seguí el mío...Yo no soy nadie para decirle haz esto o haz lo otro, cada uno es libre de hacer lo que quiera...". Un rescatat sense vocació de rescatador. No deixa de ser curiós com no fa amb una persona el que li han fet a ell per respecte a la seva llibertat, però racionalitza el que amb ell han fet també basant-se en la defensa de la seva llibertat.

els rescatadors traumatitzen i estigmatitzen els ex-sectaris¹⁸.

En aquesta negociació contínua que acabem de presentar entre els individus "retornats" i la societat que els "acull de nou" i les seves respectives necessitats i interessos, la segona ofereix als primers l'etiqueta de víctima però els demana que assumeixin activament aquest paper (que l'interioritzin i el representin). Alguns individus porten el seu agraïment més enllà i, amb l'autoritat que el seu coneixement directe i l'experiència personal els confereix, llencen continus missatges a la societat prevenint-la contra el mal destructor disfressat amb pell de xai (la institució per ell abandonada), que està deixant entrar i campar lliurement dins el seu recinte, com si de modernes Casandres es tractés.

Però en aquests casos, més que d'agraïment portat al seu màxim extrem, jo parlaria potser d'una mena de rebequeria disfressada, això sí, de compromís social i viscuda pels seus protagonistes com la resposta generosa a una crida¹⁹. Rebequeria en el sentit que aquesta actitud representa una superació del paper de víctima al qual en principi la societat relega els ex-sectaris, paper no gaire agraït ni lluit. Autoatorgant-se el paper de defensors de la societat és evident que guanyen en prestigi social i en autoestima. Un ja no és un arplegat sinó un croat; no li estem fent un favor quan escoltem les seves desgràcies, és ell qui se sacrifica recordant drames passats. Es

¹⁸ "...Yo vivía feliz..." ens diu un ex-gnòstic referint-se a l'etapa en què va estar vinculat a la institució. I pel que explica més endavant, jo afegiria: fins que varen entrar en escena els "rescatadors" (Pro Joventut en aquest cas). "...a mis padres les pareció raro donde me estaba metiendo y tuvimos varias broncas...Eso donde estás es una secta...Yo que no, que no...que sí, que sí. Vamos a ir allá a AIS...que me iban a demostrar que yo estaba en una secta...vine...Fui dejando de asistir (a las conferencias dels gnósticos), venía aquí (Pro Joventut), las charlas que tuve aquí me dieron un montón de dudas. Yo tenía unos males de cabeza terribles, me pasó un mes fatal..."

Com es desprèn d'aquestes paraules, les accions directes d'associacions, estaments professionals, etc., s'han de relacionar amb l'existència d'una actitud i un posicionament respecte al tema de la societat en general que juga també el seu paper. Es per això que molts cops només cal dir la paraula màgica per fer engegar tot el procés d'acceptació d'una etiqueta i un paper que hi és associat. La paraula és secta, que estratègicament col·locada en una frase (tu estas dins una secta) produeix unes reaccions automàtiques en les persones fins al punt que l'experiència personal sembla que ja no té cap valor. Podem veure això clarament en el testimoni d'aquesta ex-gnòstica passada per Pro Joventut. "...Jo és que tampoc puc dir pestes d'aquesta gent, jo em vaig donar compte que a mi allò no m'anava i era una enganyifa i ho vaig deixar però ells, ni venir a donar la llaua ni res...". La seva experiència personal és deixada de banda o reinterpretada en base al que els seus "rescatadors" pensen i li transmeten "...Es que a mi quan me va cridar la Mª Rosa, quan jo vaig anar a parlar amb ella i m'ho va explicar tot tal com ho veia ella, vaja! no em va costar gens de veure-ho clar...I aquesta gent, jo ja et dic, no puc dir que m'hagin empipat ni m'hagin molestat ni res. Per lo tant és lo que diu la Mª Rosa. Diu: no sé com se poden enganyar aquests. Es difícil, no?...I jo em pregunto; però, enganyar-los, per què?...si diu que no li han fet cap mal. Doncs perquè la Mª Rosa diu que són dolents, vet aquí. Se suposa que la van ajudar a sortir de la "secta" perquè aquesta converteix les persones en éssers incapaços d'analitzar les coses críticament i de prendre decisions i formular opinions lliurement sense deixar-se influir per res ni ningú. A la vista està que l'èxit és prou discutible.

El poder de les paraules és molt gran per tota la càrrega simbòlica i implícita que porten. Així ho podem notar en el relat d'aquesta ex-sectària (ex-Siddha Ioga amb contactes amb Pro Joventut i un psicòleg): "...para mí el palo fue el día que me enteré que yo estaba en una secta...lo primero que pensé es no, no, yo no estoy en una secta...Cuando empecé a ver que estaba en una secta el problema fue: ahora tengo que aceptar que me han comido el coco, que he estado en una secta. Esto para el amor propio, para el orgullo...es un paso difícil...te sientes fatal..."

¹⁹ Una ex-numerària de l'Opus ho expressa així: "...¿No sería, pues, un acto de irresponsabilidad por mi parte y un crimen de complicidad si yo archivase mis experiencias en mi corazón y las abandonase a un olvido total? Aceptar ser silenciada por el Opus Dei sería ir contra mi creencia más fuerte en la defensa espiritual de la libertad y de los derechos humanos...". Més clares encara resulten les paraules d'aquest ex-Testimoni, Manuel Martínez Jiménez: "...Los Testigos farsantes de Dios tienen una apariencia de devoción piadosa, pero en realidad son falsos cristianos, lobos vestidos de piel de oveja...Siembran el terror en la mente de las criaturas que tienen la mala suerte de caer en las hábiles trampas que tan sutilmente preparan para salir de caza en busca de los ingenuos que a pies juntillas creen en las mentiras de tales individuos. Es preciso enviar constantes avisos a todas las personas de nuestra nación a fin de que sepan, que sepan la clase de personas que les visitan con la sonrisa permanente en sus labios y la falsedad y la mentira en sus corazones...creo que tengo una obligación contraída con el resto de la humanidad de ponerla alerta en contra de los que, diciendo que pertenecen al auténtico pueblo de Dios, sirven en realidad a la injusta causa de Satanás, padre de las mentiras y dios de la iniquidad..."

un salvador. Aquests ex-sectaris tenen una gran habilitat a presentar la seva experiència personal com una història d'interès social. El seu missatge és senzill i molt enginyós: això que em va passar a mi pot passar a qualsevol membre de la societat, el meu drama pot ser demà el teu. Cal lluitar contra el fenomen de les sectes i la meua missió és fer-vos adonar de la necessitat de reaccionar sense indecisions. Potser no és aquesta la missió que la societat havia previst per a ells, però ja li està bé també.

En què ens basem per interpretar aquesta actitud com una rebequeria inconscient i no un agraïment extrem? En una constatació: Aquest especimen (l'ex-sectari amb vocació de Casandra i croat) no es dona mai entre aquells "culpables d'una major traïció" i pels quals la societat s'ha pres més molèsties (ha dirigit el seu rescat i "reinserció") i que, teòricament, haurien de fer més esforços per fer-se perdonar. No hi ha Casandres vocacionals a temps total (molt menys encara croats) entre els ex-sectaris "rescatats" (gnòstics, hares, etc.) als quals els seus familiars o amics hagin portat a Pro Joventut o al psicòleg. Són els "autoalliberats" els que se senten cridats a aquesta missió, ex-Testimonis especialment, però també alguns ex-Opus. L'activisme antisectari altament compromès i viscut com una crida i lluita es dona entre els "autorecuperats". Es entre aquests que sorgeixen de tant en tant croats vocacionals que practiquen una militància activa. Els rescatats es limiten a respondre mecànicament enfront determinats estímuls; la seva militància anti-sectària es limita a contestar el que està previst quan són preguntats i sobretot a la representació del seu paper de víctima. Aquesta és la funció i el paper que la societat ha previst per a ells i són ells precisament (que s'hi senten més obligats) els que no es poden permetre la "rebequeria" d'assumir un altre paper més prestigiós, ja que podria ser interpretat com una insolència. Cal considerar també que el procés pel qual han arribat a sortir de la institució pot fer que hagin interioritzat més el paper de víctima.

Es curiós que aquells que teòricament són menys deutors de la societat, que no se senten "alliberats" per aquesta sinó per un procés de reflexió personal i lliure sense cap ajut especial, són els més compromesos amb la causa antisectària. També és normal, però. El seu "retorn", la "reconciliació", ha estat fruit d'un procés menys directament manipulat, més espontani i madurat i per això tot se sent i s'expressa de forma més radical i visceral: el sentiment d'haver "traït" la societat el temps que es va pertànyer a la secta, la convicció de la necessitat de recongraciarse amb ella mitjançant una actitud militant anti-sectària i el rebuig i desqualificació de la institució abandonada. Hi ha molts ex-Opus i ex-Testimonis que han publicat llibres explicant la seva experiència sectària per advertir la resta de membres de la societat contra la institució abandonada. L'únic llibre que explica una experiència personal en el si d'una "secta destructiva" ha estat escrit per un fals ex-membre, un periodista.

5. El discurs de l'ex-sectari sobre la institució abandonada està condicionat pel fet de no estar aquesta legitimada socialment

Arribats a aquest punt cal preguntar-se per què havent viscut els mateixos fets i experimentat les mateixes circumstàncies, observant en les institucions actituds i pràctiques totalment equiparables, no tots els ex-membres d'institucions religioses elaboren discursos de la mateixa naturalesa... I sobretot, per què això no depèn de característiques intrínseques als mateixos individus sinó de quina sigui la institució sobre la qual el seu discurs versa. Experiències personals gairebé idèntiques ni es racionalitzen ni s'interpreten, ni se senten ni es jutgen per igual ni farceixen discursos de la mateixa naturalesa... tot això depenent de quina sigui la institució de què es parla. Constatat això, un no pot acceptar les explicacions sobre la base de la malignitat intrínseca d'unes institucions i la bondat de les altres que ens són presentades als discursos.

Què és, doncs, el que porta les persones a sentir i interpretar una experiència similar de formes tan diferents?; quins condicionaments, sobretot, els porten a elaborar discursos tan

radicalment oposats? Inconscientment un és molt conscient del que pot dir i el que no pot dir, el que convé o no dir, el que serà ben o mal acollit si un ho diu; un sap quines actituds i postures li crearan problemes i quines li poden resultar beneficioses o estalviar-li problemes. Un ex-membre d'una institució catòlica pot fer acusacions puntuals, però el que no farà mai és qüestionar la institució²⁰. Per què buscar-se problemes innecessaris i escalfar-se el cap rememorant un temps ja passat? Cal ser bastant tanoca i masoquista: no serà escoltat, si es escoltat no serà comprès i, a més, serà vist amb mals ulls. Però quan un ha pertangut als Hare Krisna o a l'església Moon, posem per cas, el que s'espera d'ell és una furibunda acusació de sectarisme. En aquest cas pot ser vist amb mals ulls si aquesta no s'arriba a produir. I això no vol dir que es pensi una cosa i se'n digui una altra. Els discursos són sincers, responen al que els individus senten... però és que la forma en què aquests interpreten i senten la seva experiència també està condicionada socialment.

El discurs dels ex-sectaris no es pot analitzar sense tenir en compte tot això. Les societats sempre han definit què és el que consideren bo i dolent; de fet, establir el que es considera negatiu o positiu, el que és o no nociu i perjudicial per als seus membres, legal o il·legal, el que té o no cabuda en el seu si i quines actituds, accions, pensaments, etc., són propis d'un bon membre de la societat i quins no, és quelcom que totes fan. D'aquest mecanisme depèn en part l'existència de la mateixa societat, i és una característica que la defineix com a tal... I tant se val si tot això s'estableix a partir de criteris arbitraris... És normal i lògic que la societat també decideixi en què consisteix l'arbitrarietat dels criteris i com i sobre què cal o no cal aplicar-los, fins a quin punt, quan cal suavitzar-los, etc. Això és evident. És normal que tota societat triï qui pot o qui no pot rentar el cervell als seus membres, és a dir, fins on es pot considerar que hi ha una socialització i un procés d'aprenentatge normal i quan s'ha de considerar que estem davant una programació; que defineixi quines institucions tenen cabuda en el seu sistema i quines no. Això és el que està passant en la nostra societat amb el tema de les sectes d'uns anys ençà, no ens enganyem. Per tot això, si un vol fer una anàlisi seriosa del fenomen del sectarisme, no té sentit limitar-se a ser una peça més de tot aquest engranatge i procedir a mesurar la presència qualitativa i quantitativa de pràctiques humiliants, explotació, programació, etc., en el si de cadascuna de les institucions existents per tal d'arribar a una posterior classificació d'acord amb el grau de malignitat i perillositat social d'aquestes.

No és la veritable naturalesa i caràcter de la institució el que en determina la imatge social i el que genera actituds i reaccions en darrera instància. Els diferents èmfasis en els discursos, el fet de justificar algunes pràctiques, actituds i tractes segons proveguin d'unes institucions o unes altres és quelcom que està predeterminat socialment... Fins i tot molt abans que això que anomenem sectes arribessin a Europa estava ja escrit que serien catalogades com un perill social. Potser mai havíem viscut la presència d'aquest fenomen, però sí de fenòmens equiparables i la resposta ja havia estat elaborada molts cops. Ara tan sols cal adaptar-se a un model ja existent.

Si la irrupció en la nostra societat de multitud d'institucions "estranyes" que ofereixen alternatives espirituals provoca fortes reaccions no es deu tan sols a un zel defensor de la tradició cultural i la identitat. No es tracta d'una resposta en forma d'anticossos socials provocada per la

²⁰ La seva posició és més ambigua i delicada que la d'un ex-sectari. L'ex-sectari, rebutjant la institució rebutja també tot un model; ell, sortint de la institució, encara és dins el model (segueix sent catòlic o si més no membre d'una cultura catòlica). És curiós que fins i tot a nivell d'etiqueta hi hauria problemes per declarar-se un renegat del catolicisme. Un es pot definir com a no practicant o no creient però l'etiqueta d'ex-catòlic sembla no existir. I és que un pot ser un membre més o menys apàtic o participatiu, fins i tot situar-se al marge de l'Església catòlica però canviar-la per una altra institució no. Crítiques dels de dins es poden tolerar, però no dels que han sortit fora. És per això que si una persona de formació catòlica, rememorant el seu passat, es mostrés dolgut i traumatitzat pel fet que la seva mare el tenia abandonat perquè estava tot el dia a la parròquia, no seria escoltat. Però un ex-Testimoni pot dir-ho i tots sentiran llàstima d'ell. Un no pot dir que quan l'obligaven, sent encara una criatura, a anar a la catequesi preparatòria de la primera comunió l'estaven fent un rentat de cervell. Però un ex-Hare Krisna pot fer acusacions de manipulacions de la ment tot i haver-hi entrat voluntàriament i ja adult.

invasió de partícules estranyes. Hi ha molt més.

Un missatge se'ns repeteix obsessivament: les sectes són un problema i un perill social. Jo diria que més aviat són un problema i un perill per a la societat, no pas per als seus membres com se'ns vol fer creure. Això que anomenem despectivament sectes han vingut a destarotar un sistema ja muntat. Acceptar-les significaria haver de replantejar-se el repartiment de les esferes de poder i influències i renegociar les condicions amb uns nous socis, desconeguts i imprevisibles, que imposen la seva presència. Darrera el sorgiment de l'estereotip del sectarisme aplicat a aquestes institucions invasores hi ha la defensa d'un pacte establert entre poders que fa ja temps varen repartir les seves esferes d'influència i definir la naturalesa de les seves relacions. Les prerrogatives en el terreny de l'espiritualitat les ha tingudes tradicionalment l'Església catòlica en la nostra societat. En aparèixer unes institucions que vénen a disputar-li el lloc, les altres instàncies socials, amb les quals està unida per un pacte no explícit ni escrit enlloc, reaccionen automàticament (i inconscientment segurament): el poder polític promulgant lleis, les famílies creant associacions antisectàries, els mitjans de comunicació difonent una imatge negativa d'aquestes institucions, etc. Enlloc es diu que la institució catòlica tingui l'exclusiva en el terreny espiritual, que només ella pugui gestionar l'espiritualitat dels membres de la societat. Tot el contrari: es proclama que existeix una total llibertat en el terreny religiós (d'aquí que es representin les "sectes" com a negocis disfressats de religió negant-los el seu caràcter religiós). Però en realitat, l'Església catòlica i les seves institucions catòliques són objecte d'un tracte i una consideració especials... encara que tan sols sigui en el terreny de les representacions (que al capdavant són producte d'una valoració i un judici i es veuen implicades en molts fenòmens i mecanismes socials en els quals poden resultar determinants). Quan un decideix, posem per cas, fer-se benedictí, es considera que està optant per una alternativa de vida espiritual concreta; quan s'uneix a qualsevol d'aquestes institucions definides com a sectes, aquesta decisió se'ns representa de forma molt diferent. La decisió no es relaciona amb inquietuds espirituals personals, sinó amb condicions psíquiques anormals i circumstàncies vitals o ambientals desfavorables que determinen la conducta de l'individu, no es presenta mai com una opció espiritual presa lliurement i per tant digna de tot respecte.

El problema no és que això que anomenem sectes rentin el cervell a les persones. El problema és que ho fan sense que la societat els hagi atorgat aquesta prerrogativa o, en el seu defecte, la correspondent patent de cors. Aquesta insolència la paguen carregant amb l'etiqueta desqualificadora de secta i amb el que això suposa: ser representades com un perill social. L'Església catòlica i l'escola poden adoctrinar criatures sense que es consideri un rentat de cervell; l'exèrcit ho pot també intentar amb part de la població adulta, etc. En aquest cas no es parla de programació; és formació dels membres, adquisició de coneixements, etc.

Es en aquest context que cal analitzar els discursos, la seva naturalesa (desqualificadora o reformadora) i el seus continguts (acusacions furibundes o tímides apuntes només). Tenint com a fons tot això, és molt clar com les acusacions es fan o no, es destaquen o se'ls treu importància d'acord amb una plantilla preexistent a la qual els discursants s'adapten. Els fets viscuts i presenciats no serveixen per establir acusacions; les acusacions ja existeixen amb anterioritat, ja estan donades. El que fan les persones és farcir-les recurrent als seus records... en gran part manipulant-los, dissimulant uns i ressaltant-ne d'altres segons convingui, reinterpretant-los... Hi ha plantilles diferents per a cada institució i les tenim totes inconscientment presents a l'hora de parlar-ne. Això li passa tant a un Testimoni parlant dels catòlics com a un catòlic parlant dels Testimonis, o a un ex-Testimoni retornat al catolicisme parlant de la seva anterior institució. L'experiència personal molts cops resulta bastant secundària.